

Teritoriškumas, socialiniai mokslai ir regionistikos studijų genealogija*

Doc., dr. Valdas Jaskūnas

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Svarbiausios sąvokos: *regionistikos studijos, teritoriškumas, socialiniai mokslai.*

SANTRAUKA

Regionistikos studijų krizė XX amžiaus paskutinįjį dešimtmetį paskatino permąstyti Azijos regionų pažinimo metodologijas ir pačios regionistikos epistemologines prielaidas. Kitiškai vertinant vyraujančios praeito šimtmečio pažinimo sąlygas – Šaltojo karo geopolitikos – įtaką regionistikos studijoms išryškėja, kad regionistikos akademinis sąjūdis vertintinas kaip plataus masto integralus bandymas socialinių mokslų pagrindu sukurti savarankišką universalaus pažinimo struktūrą. Žinant, kad socialinių mokslų tyrimų laukas ilgą laiką buvo neatsiejamas nuo nacionalinės valstybės teritorijos, vadinamąją regionistikos studijų krizę lengviau suvokti kaip bendrą teritoriškumo paradigmos krizę. Remiantis šių akademinų laukų genealoginiais panašumais straipsnyje apžvelgiama polemika regionistikos studijų metodologijos klausimu didžiausių dėmesį skiriant argumentams už poreikį formuoti savarankišką regionistikos studijų teorinį pagrindą užuot likus politiškai privilegijuotu taikymo ir stebėjimo lauku.

Nusakyti regionistikos studijų, kaip ir kitų daugiadisciplininių ar tarpdisciplininių akademinų laukų tapatybę tradicinių mokslų atžvilgiu visada sudėtinga dėl kelių priežasčių. Tai susiję su mokslo tradicijos lokalumu ir tyrėjų tarptautiškumo kompetencijomis, kadangi tarpdisciplininio tyrimo reikalaujančios kultūros ir visuomenės problemos dažniausiai kyla sąveikaujant su „kitu“ pasauliu. Kita priežastis – tai tradicinių mokslų sistemos sampratos įvairovė skirtingose nacionalinėse mokslo tradicijose, tiesiogiai susijusi su mokslo taksonomijos praktika. Mokslo

* Straipsnio lietuvių kalbos redaktorė – Jurgita Pilypaitytė.

taksonomija lemia tai, kur ir kokioms sąlygoms esant tyrimai atliekami, kitaip tariant, tai turi įtakos universitetų ir tyrimų centrų struktūrai bei tyrimų ir studijų legitimumui. Taip pat – daugiadisciplininių ar tarpdisciplininių akademinų laukų kintančią tapatybę lemia juose naudojamų metodų ir juos grindžiančių metodologijų neapibrėžtumas.

Regionistikos studijoms būdingas teritoriškumo arba regioniško matmuo išskiria jas iš disciplininių mokslų ir dažnai tampa svariu griežto discipliniškumo atstovų kritikos argumentu. Kartu šis matmuo atspindi nacionalinį valstybės interesą regionistikos studijoms, kartais net privileijuotą statusą nacionalinėje mokslo pažinimo sistemoje (Jaskūnas 2012; Jaskūnas 2011). Dažnai manoma, kad teritorinė ir regionistinė apibrėžtis būdinga išskirtinai regionistikos studijoms, tiriančioms pasaulio regionus, esančius anapus nacionalinio darinio, iš kurio pozicijų jie studijuojami. Toks teiginys remiasi prielaida, kad regionistikos studijos – tai geopolitikos padarinys, atsiradęs po Antrojo pasaulinio karo ir Šaltojo karo, ir įkūnijęs siekį „pažinti, kad valdytum“ nevakarietišką pasaulį. Tuo regionistikos studijos skiriasi nuo kitų humanitarinių ir socialinių mokslų, turinčių aiškų tyrimo objektą ir metodus.

Šiame straipsnyje tirdamas regionistikos studijų ir tyrimų genealogiją pateiksiu argumentus, leidžiančius kvestionuoti taip apibrėžiamą regionistikos studijų tapatybę. Straipsnyje apžvelgiami tyrinėjimai leidžia teigti, kad orientalistikos virtimas regionistika yra susijęs su daug bendresnėmis mokslinio pažinimo tendencijomis, kurios ypač veikė socialinių mokslų struktūrą ir jų metodologines prielaidas XX a. viduryje. Reikia pripažinti, kad regionistikos studijų kritiniai tyrinėjimai didžia dalimi remiasi Jungtinių Amerikos Valstijų patirtimi. Pagrindine to priežastimi laikytina pokario geopolitinė situacija, skatinusi daug spartesnę regionistikos diskurso plėtrą ne Europoje, bet JAV. Europa tuo metu, praradusi arba prarasdama imperinę galią, daugiausia dėmesio skyrė nacionaliniams reikalams ir atsigavimui po alinančio karo. Dėl šios priežasties JAV universitetai sukūrė lankstesnę sistemą, leidžiančią greičiau reaguoti į naujos pasaulio geopolitinės tvarkos iššūkius. Be to, jie turėjo daugiau lėšų informaciniams ištekliams kaupti, reikalingiems likusio pasaulio studijoms. Kita vertus, JAV įvykęs regionistikos studijų proveržis lėmė tai, kad šaltojo karo pabaiga kartu ženklo ir

regionistikos studijų krizę, kuri paskatino iki šiol besitęsiančias diskusijas apie regionistikos krizę ir jos ateities perspektyvas (Chomsky 1997; Morris-Suzuki 2000; Ludden 2000; Miyoshi, Harootunian 2002; Mirsepassi, Basu, Weaver 2003; Szanton 2004a).

Europoje dėl labiau nacionaliniu lygiu diversifikuoto santykio su Azija regionistikos studijos netapo aktyviu akademinų diskusijų objektu, nors iniciatyvų apmąstyti neeuropinių regionų studijų pokyčius globalizacijos sąlygomis būta ne vienos (plg. Stremmelaar, van der Velde 2006).

REGIONISTINIS PAŽINIMAS: TERITORIŠKUMAS KAIP ORGANIZUOJANTIS PRINCIPAS

Regionistikos studijų kritiniai tyrinėjimai atskleidžia du pagrindinius šių studijų tikslus: kurti naujas žinias ir naujas pažinimo formas siekiant pamatinio pažinimo gilinimo ir praktinių tikslų bei istoriškai lokalizuoti ir kontekstualizuoti socialinių ir humanitarinių mokslų disciplinų formuluotes ir universalizuojančias tendencijas, kurios iš esmės remiasi europine patirtimi, taigi savo prigimtimi yra eurocentrinės. Iš viso to išplaukia ambicingiausias regionistikos tikslas – teikti medžiagą ir idėjas, padėsiančias pertvarkyti disciplinas taip, kad jos taptų išsamesniais ir efektyvesniais socialinės ir kultūrinės analizės įrankiais (Szanton 2004b). Kita vertus, šis tikslas atspindi ir didžiausią regionistikos trūkumą – metodologinį neapibrėžtumą, kuris neišvengiamai kelia abejonių dėl užsibrėžtų tikslų pasiekiamumo ir dėl pačios regionistikos discipliniškumo.

Iš tokių regionistikos tikslų akivaizdu, kad jai reikia įvairių socialinių ir humanitarinių mokslų disciplinų dėl jų sąvokų ir metodų, kurie padėtų suprasti ir „išversti“ kitą visuomenę ir kultūrą į priimtina mokslų kalbą. Savo ruožtu šios disciplinos suvokė regionistikos naudą peržiūredamos savo eurocentrines prielaidas ir formuodamos alternatyvius požiūrius į socialinių ir kultūrinių procesų pažinimą. Szantonas šią situaciją apibūdina kaip „istoriškai susiklosčiusią ir produktyvia išliekančią įtampą“ (Szanton 2004b). Tačiau nemažai mokslininkų čia įžvelgia regionistikos,

virtusios medžiagą teikiančiu stebėjimo lauku, silpnybes (pvz., Dutton 2005). Pripažįstama, kad regionistika nutiesė kelią daugeliui kitų daugiadisciplininių judėjimų (moterų studijoms, lyčių studijoms, diasporos studijoms, kultūros studijoms, vizualiosios kultūros studijoms ir kt.) įrodžiusi, kad egzistuoja kitos svarbios intelektualinio, politinio ir socialinio pažinimo formos ir priimtini pažinimo kūrimo būdai, reikalaujantys tarpdiscipliniškumo, kurio tradicinės disciplinos nepajėgia mobilizuoti. Tačiau nepaisant revoliucinio požiūrio į disciplininę universitetų sąrangą, regionistika nepajėgė sukurti metodologijos, kuri integruotų tiriančių disciplinų „kitokios“ visuomenės ar kultūros aspektus, ir geriausiu atveju tapo daugiadisciplininiu akademinio lauku (Kuijper 2008).

Norint kritiškai įvertinti regionistikos studijų tapatybę ir disciplininį pagrindą, būtina jos genealogiją suvokti platesnėje akademinio pažinimo struktūros šviesoje neapsiribojant Šaltojo karo geopolitikos imperatyvais. Regionistikos studijos neatsiejamai susijusios su mokslo, (konkrečiau – socialinių mokslų) kaip XX a. politinio projekto, prieštaravimais. Timothy Mitchello teigimu, regionistikos studijų plėtra XX a. sutapo su visuomenės mokslų modernizacija, o patys visuomenės mokslai susikūrė kaip regionistikos variantas. Todėl vadinamoji regionistikos studijų krizė XX a. pab. atspindėjo projekto, siekusio sukurti visaapimantį mokslą apie visuomenę, krizę (Mitchell 2004, 76). Mitchellas palaiko nuomonę, kad regionistikos studijų ištakų reikia ieškoti ne laikotarpiu po Antrojo pasaulinio karo ir Šaltojo karo atmosferoje (žr. Rafael 1994), bet tarpukariu atsiradusiame suvokime, kad kitų civilizacijų idėja gali būti pasitelkta kvestionuoti Vakarų pasitikėjimą savimi.

Stiprus postūmis regionistikos studijoms įvyko tarpukario JAV. Jį lėmė pati visuomenės mokslų struktūra, kadangi nuo XX a. ketvirtąjo iki šeštojo dešimtmečio skirtingi socialiniai mokslai, ieškantys savitų tapatybės formų, kėlė tyrimo objekto apibrėžimo klausimą. Naujai perbraižytos mokslų teritorijos savotiškai juos regionalizavo ir įtvirtino naujų teorinių objektų kontrolę tose teritorijose/srityse. Šie pokyčiai vyko kartu su „socialinio pažinimo nacionalizavimu“ (Mitchello terminas), kurį skatino antiimperialistiniai sąjūdžiai europinėse imperijose, imperijų žlugimas ir naujasis JAV imperializmas, pagrįstas nominaliu vietinių

režimų suverenumu. Pasaulis imtas suvokti kaip nacionalinių teritorinių vienetų visuma, kurioje kiekviena nacionalinė valstybė apibrėžia socialinių mokslų tyrimų objektą: ekonomikoje juo tapo nacionalinės pajamos, politikoje – savarankiška politinė sistema, sociologijoje – visuomenė, antropologijoje (o europinėje tradicijoje – etnologijoje) – nacionalinė kultūra. Šioje pažinimo sistemoje kiekvienas vienetas įgavo nacionalinės istorijos dimensiją. Taip moksliniame pažinime įsitvirtinus pasaulio, kaip nacionalinių valstybių visumos, sampratai tyrimų objektų, apibrėžiančių intelektualinę socialinių mokslų teritoriją, ribos sutapo su nacionalinės valstybės sienomis. Socialinių mokslų disciplinos susitelkė ties tyrimų objektais, kurie įkūnijo nacionalinės valstybės struktūrą ir suteikė jai universalaus socialinio modelio statusą (Mitchell 2004, 84).

Socialinių mokslų fragmentacijos kontekste regionistikos studijos įkūnijo du tikslus. Pirma, jose buvo įžvelgta galimybė peržengti skirtingų disciplinų ribotumą ir kompensuoti praradimus, kuriuos lėmė šių socialinių mokslų profesionalizacija. Antra, buvo atskleistos regionistikos studijų galimybės pasiekti socialinių mokslų universalumą. Manyta, kad regionistikos studijos gali tapti ta „vieta“, kurioje vykty disciplininė integracija. Strategiškai svarbiausiomis disciplinomis, pajėgiomis atlikti integruojančią funkciją, laikytos palyginti naujos disciplinos – sociologija ir socialinė antropologija (ten pat, 85–86).

Mitchellas įrodo, kad regionistikos studijų raida nebuvo tik reakcija į Šaltojo karo iššūkius. Priešingai, šis akademinis sąjūdis vertintinas kaip „plataus masto integralus bandymas sukurti savarankišką universalaus pažinimo struktūrą, kuri, kaip ir Šaltasis karas, buvo sudėtinė globalizuotos amerikietiškos modernybės projekto dalis. ... Vadinamąją regionistikos studijų krizę, datuojamą paskutiniuju XX a. dešimtmečiu, lengviau suvokti kaip gebėjimo apibrėžti ir legitimuoti abiejų teritorinių darinių – regionistikos studijų ir socialinių mokslų – tyrimo laukus krizę“ (ten pat, 86–87).

Timothy Mitchello tyrimas paneigia regionistikos tyrimuose įsigalėjusį supratimą, jog regionistikos studijų krizė susijusi su regionistinių tyrimų santykio su akademinėmis disciplinomis problema, kuri suponuoja prielaidą, kad problemiškas yra vienas iš šio santykio veikėjų. Įprastu

atveju šios problemos sprendimas apsiribodavo siūlymu vadovautis disciplininiais tyrimų modeliais ir pasikliauti jų universaliu veiksmumu. Tačiau vėliau paaiškėjo, kad disciplinų veiksmumo požiūriu problemiškos yra disciplininio universalumo pretenzijos. Taigi regionistikos studijų ateitis sietina su „gebėjimu pažaboti disciplinų pretenzijas į universalumą ir jo numatomą vietą regionams“ (ten pat, 98).

REGIONISTIKOS GENEALOGIJA: ARGUMENTAI DĖL METODO

Vienas dažniausių regionistikos studijų kritikos objektų – jų discipliniškumo problema, kurią ypač linkę pabrėžti socialinių mokslų atstovai. Jie atkreipia dėmesį į regionistikos studijose vyraujančią deskriptyvumą kaip priešpriešą teorija grįstoms, iš esmės socialinių mokslų disciplinoms. Griežto discipliniškumo atstovai teigė, jog regioninės studijos viso labo pateikia aprašomuosius duomenis, kuriuos reikia įtraukti į visuotines teorijas ir disciplinų metodologijas.

Metodo sutapatinimas su socialiniais mokslais, kaip pažymi Mitchellas, atspindi disciplinų „išteritorinimo“ pasekmes. Negalėjimas socialiniuose tyrimuose kultūros, valstybės, ekonomikos ar visuomenės apibrėžti kaip atskiros teritorijos, vertė ieškoti kitų disciplininio išskirtinumo bruožų. Tokių išskirtinumo bruožų paieškos vedė prie kiekvienos disciplinos savito tyrimo metodo išgryninimo. Socialinė antropologija imta tapatinti su tyrimu taikant dalyvaujančiojo stebėjimo metodą, ekonomikai priskirtas matematinės statistikos metodas. Sociologijoje ir politikos moksluose taip ir nebuvo sutarta, kuris metodas būdingas kiekvienai iš šių disciplinų.

Objekto išteritorinimas ir metodologinis apibrėžtumumas leido socialiniams mokslams atsigręžti į transnacionalinių procesų poveikio pasaulio regionams tyrimus ir sudaryti sąlygas socialinių mokslų atstovams studijuoti globalizacijos procesus pagal tai, kas tinka kiekvienam atskiram regionui. Ši intelektualinė erdvė, sujungianti universalią teoriją ir vietos pažinimą, buvo pavadinta „kontekstui jautriu socialiniu mokslu“ (ang. *area-sensitive social science*). Šis globalus pažinimas nėra tapatus

įprastai regionistikai, kadangi leidžia išvengti teritorinės apibrėžties. Jo požiūris į regionistiką yra iš esmės utilitarinis. Jis apibrėžia regionistikai nepriklausančią erdvę naudodamasis regionistikos žiniomis, suteikdamas jai naują prasmę ir pritaikymo galimybes, o tuo pačiu ir galimybę dalyvauti naujame globaliame tyrime.

Išteritorinimo problema socialiniuose moksluose tiesiogiai paveikė ir regionistikos studijas. Daugiausia keblumų kilo specialistams tų disciplinų, kuriose egzistavo didesnis ar mažesnis balansas tarp regiono ekspertų ir teoretikų (pvz., politikos moksluose). Tyrimai politikos mokslų srityje, vis dažniau naudojant ekonominius metodus, parodė, kad net didžiausi politikos mokslų teoretikai regioninės politikos pažinime neapsiėjo be žinių, kurias nuo seno teikė regionistikos studijos.

Universalios teorijos taikymas išryškino kitą socialinių disciplinų trūkumą. Jis vertė klausti, koku mastu nevakarietišku regionų studijos gali būti įtrauktos į disciplinas, ir kokiomis sąlygomis. Paaiškėjo, kad disciplinų ir pasaulio regionų studijų santykio problema dažnai yra ta, kad „studijų objektas apibrėžiamas ir įvardijamas per santykį su Vakarais ir tik pagal tai, kokią vietą jis užima naratyve, sukurtame globalios Vakarų istorijos sąlygomis“ (Mitchell 2004, 103).

Viena iš išeičių iš susiklosčiusios situacijos pasinaudojo „minkštieji“ socialiniai mokslai, ypač antropologija, ėmusi plačiai taikyti kokybinius tyrimų metodus (Normanas K. Denzinas juos vadina interpretacinės etnografijos metodais) ir siekdama išvengti Vakarų naratyvo bei išgirsti autentišką balsą ir patirtį (Denzin 1997).

Kita vertus, esama tyrinėjimų, kurie rodo, jog regionistikos studijos yra pajėgios išgryninti pirmiausia jai būdingą metodologiją. Michaelas Duttonas, tirdamas regionistikos studijų genealogiją, teigia, kad šių studijų pobūdis, įsigalėjęs XX a. viduryje, liudija orientalistikos metodologinės paradigmos pokyčius, kuriuos ši disciplina patyrė dar iki geopolitinių interesų įsivyravimo joje. Uždavinius, kuriuos XX a. antrojoje pusėje ėmėsi spręsti taikomųjų socialinių mokslų disciplinos, anksčiau iš dalies sau kėlė filologijos disciplina, kuri įprasmino ne tik žmogaus dvasios prigimties tyrimą, bet ir pažindama materialiąją žmogaus būklę ji kėlė paprastesnius, lokalesnius ir labiau taikomus socialinius klausimus.

Duttono teigimu, pokyčiai orientalistikoje didžia dalimi susiję su tyrimo metodų kaita – perėjimas nuo klausimų apie ontologinius ir teologinius veiksnius prie paviršinio aprašinėjimo, kuris lėmė orientalistikos nužeminimą iš privilegijuotos pozicijos filologijos tyrimų sistemoje. Tokia judėjimo trajektorija ėmė sparčiai formuoti regionistikos studijų „pažinimo būdo“ kontūrus. Tai patvirtina faktą, kad taikomasis, aprašomasis Azijos studijų pobūdis nebuvo vien tik Šaltojo karo funkcionalizmo ar posūkio nuo humanitarinių prie socialinių mokslų pasekmė, nors, Duttono teigimu, reikia pripažinti, kad šie veiksniai atskleidžia ir apnuogina politiką, paženklintą „Europos ir jos kito“ ženklu, kurio įtakoje Azijos studijos tarpo (Dutton 2005, 115).

Orientalistika pradėjo formotis tuo metu, kai mokslai ėmė vertinti sisteminio stebėjimo metodologiją ir empirinius socialinius tyrimus – „konkrečių dalykų“ tyrimus „konkrečioje vietoje“. Taikomojo tyrimo ir vertimo technologijų privilegijavimas pavertė orientalistiką taikomojo pažinimo etalonu. Tačiau XIX a. pabaigoje statistinių metodologijų įsigalėjimas nustūmė į šalį labiau kultūriškai apibrėžtus aprašomuosius metodus, sudariusius orientalistikos metodologinį pagrindą. Kiekybinėms metodologijoms skverbiantis į socialinius mokslus, pažinimas stebint prarado galimybę sudaryti disciplinos pagrindą ir imtas laikyti paprasčiausia žaliava, reikalaujančia mokslinio sisteminimo ir kiekybinio tyrimo. Taip orientalistika sparčiai kito į discipliną, suteikiančią kontekstą kitų kultūrų socialiniams tyrimams. Taikomosios orientalistikos tyrimų programos vis labiau tapo priklausomos nuo teorijų ir tyrimo praktikų, būdingų kitoms vakarietiškojo pažinimo disciplinoms. Ši vystymosi tendencija vis labiau menkino intelektines, bet stiprino politines orientalistikos galimybes (ten pat, 116–117).

Pagrindinė Duttono tezė skelbia, kad orientalistikos stiprybė ir unikalumas slypi nerealizuotame gebėjime sukurti kalbėjimo apie Europos „kitą“ – užčiauptą heterogeniškumą – ir kalbėjimo jam metodologiją. Kartu orientalistikos istorija rodo, kad per šią discipliną buvo realizuoti labai pragmatiškai kolonijinio pažinimo lūkesčiai.

XIX a. pab. kolonijinio valdymo plėtra ir formalizavimas išaugino orientalistikos studijų poreikį. Politinis šių studijų poreikis ir mokslinis „aukščiausios intelektinės kultūros“ metodas (Duttono metafora)

lėmė aiškiai utilitarinį kolonijinio pažinimo pobūdį, iš kurio išaugo visa vėlesnė orientalistika. Naudojantis valdžia buvo sudarytos sąlygos rinkti pačią įvairiausią medžiagą, bet vertingiausia šio pažinimo dalimi buvo laikoma ta, kuri galėjo būti panaudota kolonijiniam valdymui. Toks galios/pažinimo pasireiškimas labiau nei kas kita atskleidė „užgniaužtą“ prigimtį to, kas, bent teoriškai, galėjo tapti griaunamuoju pažinimo veiksmu.

Apsvaigusi nuo kolonijinės galios artumo ir legitimuojama vertės, kurią jai suteikė funkcinis pritaikomumas, orientalistika, užuot sutrikdžiusi kolonijinio mąstymo gramatiką, visiškai su ja suaugo. Užuot „sutrikdžiusi žodžius, kuriais kalbame“ [M. Foucault citata], ji „vertė“ tuos trikdžius į žodžius, kurie atskleidė „tiesą“ ... apie Vakarų hegemoninį, mokslinį mąstymą. Kuo labiau ji leido sutvirtinti Vakarų mąstymą kaip nevakarietiško pasaulio pažinimą organizuojantį tropą, tuo tvirčiau buvo priversta perimti ir naudotis objektyvia ir nepaslinkia mokslinio pažinimo kalba, kuri numarino galimybes bent iš dalies perteikti kitokių kosmologijų sąrangą. (Dutton 2005, 116)

Funkcinis pažinimo pobūdis, kuriuo naudojosi kolonijinė administracija ir vakarietiški misionierių sąjūdžiai, spartino orientalistinės žinijos skaidymąsi į funkcinius laukus, kurie ribojosi su konkrečios šalies pažinimu. Taip orientalistika sugriovė savo, nepriklausomos pažinimo srities, statusą. Pasukusi tokiu keliu „orientalistika ne tik iššvaistė potencialą kalbėti sava kalba ir sukurti atsvarą vakarietiškam mąstymui, bet dar mainais už daug mažesnes privilegijas, bent jau intelektine prasme, į kurias pagal kolonijinio vertėjo statusą ji būtų galėjusi pretenduoti, ji atvėrė duris savo pačios patekimui į socialinių mokslų glėbį, kurie įrodė gebantys įtikinamiau kalbėti objektyvia mokslo kalba“ (ten pat).

Duttonas prieina prie išvados, kad orientalistika, turėjusi tirti klausimus, susijusius su materialiaja *kitybe* ir skirtingumu, taip ir nesukūrė teorinio pagrindo, o vietoje to buvo paversta taikymo ir stebėjimo lauku. Jeigu kitos filologijos, kaip motininės disciplinos, šakos pelnė išskirtinį statusą, įrodžiusios galinčios „trikdyti žodžius, kuriais kalbame, ir gramatinius įpročius, kuriais mąstome“ (Foucault), taikomoji orientalistikos prigimtis vis labiau skatino priklausomybę nuo mokslo kalbos ir gramatikos, likdama jo vertimo metodu (ten pat, 117).

Polemizuodamas regionistikos metodų klausimu su Duttono išsakyta teze, Harry Harootunianas teigia, kad regionistikos sandarą (ypač JAV) lėmė noras pamėgdžioti socialinių mokslų praktikas, pabrėžiant (priešingai orientalistikai) šnekamosios kalbos išmokimo, lauko tyrimo, žodinės apklausos ir buvimo regiono gyvojoje kultūroje svarbą. Regionistikoje įsitvirtinusioms kultūros vertimo formoms lemiamos reikšmės turėjo betarpiškumas, buvimas aplinkoje, veiksmas ir pritaikymas. Tai lėmė, kad nuo pat regionistikos atsiradimo ji, užuot užėmusi savitą mokslinės praktikos erdvę, buvo susieta su socialiniais mokslais. Ši menama sąjunga ėmė eizėti ir susilaukė kritikos ar net priešiško tada, kai regionistika ėmė kelti tikslą versti socialinių mokslų teorijas ir metodus į regionistikos praktikas. Kitaip tariant, regionistika susilaukė priekaištų ne dėl savo neteoretiškumo, bet dėl nepakankamo savo, kaip socialinio mokslo, pritaikomumo (Harootunian 2002, 542).

IŠVADOS

Regionistinių pažinimo prielaidų tyrimai įvairiuose socialiniuose moksluose rodo, kad krizės, į kurią pateko regionistikos studijos, priežasčių reikėtų ieškoti ne tik pasikeitusioje geopolitinėje XX a. pab. situacijoje, bet pirmiausia epistemologijų, veikiančių šiame akademiniam lauke, pokyčius. Krizę lėmė tai, kad teritoriškumui ir regioniškamui tapus svarbia įvairių socialinių disciplinų (politikos mokslų, sociologijos, antropologijos, ekonomikos) tyrimo objekto – nacionalinės valstybės – apibrėžtimi, regionistikos studijos vis labiau susisaistė su nacionaliniais interesais ir kolonijinio administravimo pragmatika. To pasekmė – nevakarietišku kraštų kultūrų ir visuomenių tyrimai neišvengiamai tapo grynai taikomojo pobūdžio duomenis teikiančia disciplina, atsisakiusia pretenzijų į savitos teorinės bazės sukūrimą.

Regionistikos studijų kritika atskleidė bent du regioninio pažinimo trūkumus. Pirma, regionistikos studijų sistemos refleksija leidžia kvestionuoti socialinių mokslų epistemologiją globalių procesų aplinkoje. Antra, ji verčia kurti savitą regionistikos metodologiją, nesitenkinant privilegijuotu statusu, kurį regionistikos studijoms suteikė politinė

pragmatika. Tyrinėtojai pripažįsta, kad regionistikos studijos turi visas sąlygas plėtoti *kitybės* pažinimo metodologiją, besiremdamos tarpdiscipliniškumo, o ne daugiadiscipliniškumo, imperatyvais. Neabejotinai viena iš priežasčių, kodėl tokie regionistikos metodologijos tyrimai stokoja sistemiškumo, yra stipri regionistinė specialistų ir ekspertų segmentacija bei universitetinių studijų inercija. Vilčių dėl regioninių studijų integracijos į bendrą regionistikos discipliną teikia atskirų regionų tyrimų aplinkoje ryškėjančios tendencijos kritiškai vertinti disciplinines epistemologijas ir jų pagrindu bandyti derinti šaltinių tyrimus su teorija. Tačiau svarbiausias naujajai regionistikai kylantis iššūkis – identifikuoti ją grindžiančios metodologijos prasmę, kuri galėtų konkuruoti su nauda, kurią ši disciplina teikė politiniam *istablišmentui*.

BIBLIOGRAFIJA

- Chomsky, Noam. 1997. *The cold war and the university: toward an intellectual history of the postwar years*. New York: The New Press.
- Denzin, Norman K. 1997. *Interpretive ethnography: ethnographic practices for the 21st century*. Thousand Oaks: Sage.
- Dutton, Michael. 2005. „The Trick of Words: Asian Studies, Translation, and the Problems of Knowledge“, in *The Politics of Method in the Human Science: positivism and its epistemological others*, ed. George Steinmetz, Durham. London: Duke University Press, 89–125.
- Harootunian, Harry. 2002. „Lost in the Translation“, *Nepantla. Views from South* 3, 3: 539–542.
- Jaskūnas, Valdas. 2012. „Tarpdisciplininis pažinimas ir regionistikos studijos: pastabos apie regionistinius Lituanistikos programos aspektus“. *Logos* 70 (įteikta).
- Jaskūnas, Valdas. 2011. „Iššūkiai nacionalinei tapatybei ir jų refleksija regionų kultūros studijose“, iš *Rytai – Vakariai: komparatyvistinės studijos XI. Kultūrų sąveika*, sud. Antanas Andrijauskas. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 126–138.
- Kuijper, Hans. 2008. „Area Studies versus Disciplines. Towards an Interdisciplinary, Systemic Country Approach“. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences* 3, 7: 205–216.
- Ludden, David. 2000. „Area Studies in the Age of Globalization“. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad* 6: 1–22.
- Mirsepasi, Ali, Amrita Basu, Frederick Weaver (eds.). 2003. *Localizing Knowledge in a Globalizing World: Recasting the Area Studies Debate*. Syracuse: Syracuse University Press.

- Mitchell, Timothy. 2004. „The Middle East in the Past and Future of Social Science“, in *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*, ed. David Szanton, Berkeley. Los Angeles: University of California Press, 74–118.
- Miyoshi, Masao, H. D. Harootunian (eds.) 2002. *Learning Places: The Afterlives of Area Studies*. Durham: Duke University Press.
- Morris-Suzuki, Tessa. 2000. „Anti-Area Studies“. *Communal/Plural* 8, 1: 9–23.
- Rafael, Vicente L. 1994. „The Cultures of Area Studies in the United States“. *Social Text* 41: 91–111.
- Stremmelaar, Josine, Paul van der Velde (eds.). 2006. *What about Asia? Revisiting Asian Studies*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Szanton, David (ed.). 2004a. *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*, ed. David Szanton, Berkeley. Los Angeles: University of California Press.
- Szanton, David. 2004b. „Introduction: The Origin, Nature, and Challenges of Area Studies in the United States“, in *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*, ed. David Szanton, Berkeley. Los Angeles: University of California Press, 1–33.